

Шляхи підвищення прибутковості підприємств в умовах кризи

Сидорченко Т.Ф.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та правового забезпечення
господарчої діяльності підприємства
Бердянського державного педагогічного університету

Светенко Д.Г.

магістрант
Бердянського державного педагогічного університету

У статті розглянуто шляхи збереження та можливого підвищення прибутковості підприємств в умовах кризи. Визначено напрями діяльності підприємств в рамках антикризової програми. Зроблено теоретичне обґрунтування показників з метою ефективного функціонування підприємств.

Ключові слова: прибутковість підприємств, кризові явища, управлінська діяльність підприємством, зовнішні та внутрішні фактори, антикризова стратегія.

Sidorchenko T.F., Svetenko D.G. ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ПРИБЫЛИ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА

В статье рассмотрены пути сохранения и возможного увеличения прибыльности предприятий в условиях кризиса. Определены направления деятельности предприятия в рамках антикризисной программы. Сделано теоретическое обоснование показателей с целью эффективного функционирования предприятий.

Ключевые слова: доходность предприятий, кризисные явления, управленческая деятельность предприятием, внешние и внутренние факторы, антикризисная стратегия.

Sidorchenko T.F., Svetenko D.H. WAYS OF INCREASE OF THE PROFITABILITY OF THE ENTERPRISES ARE IN THE CONDITIONS OF THE CRISIS

In the article we have considered the ways of maintenance and possible increase of the profitability of the enterprises in the conditions of the crisis. We have determined the directions the activities of the enterprises in the process of the anti-crisis program. We have made the theoretical justification of the indicators for the effective functioning of the enterprises.

Keywords: profitability of the enterprises, crisis phenomena, management activities of the enterprises, external and internal factors, anti-crisis strategy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Головним фактором успішної діяльності будь-якого суб'єкта господарювання є його прибутковість. Окреслити шляхи та можливі резервні заходи з метою підтримання прибутковості підприємств в умовах кризи – пріоритетне завдання сьогодення.

Нині, в умовах швидких змін та криз в різних галузях суспільного життя й відсутності вітчизняного досвіду в їх подоланні, постала необхідність дослідити цю проблему.

Багато базових підприємств машинобудівної та металургійної галузей, які формують валовий внутрішній продукт країни, у поточному періоді стали найбільш вразливими та знизили не тільки фінансово-економічні показники, але й конкурентоспроможність. Є ряд причин цього, серед яких слід назвати військово-політичні конфлікти, техніко-технологічні відставання та відсутність дієвих

управлінських стратегій, зорієнтованих на подолання кризових явищ. В українських реаліях це ще й високі темпи зростання цін на продукцію паливно-енергетичного комплексу та послуги транспорту, що спричинило зростання собівартості продукції та збільшення темпів знецінення національної грошової одиниці – гривні.

Час вимагає таких механізмів і методів управління підприємством, які б сприяли підвищенню сталості господарювання, збереженню прибутковості та успішному подоланню кризових явищ. При цьому чим раніше виявляється загроза кризи, тим ширше вибір антикризових процедур, методів і засобів їх застосування.

Підприємства, які працюють в режимі розвитку та отримують прибуток, мають у своєму арсеналі сукупність дій, які виступають засобами своєчасної адекватної реакції на зміни

у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Проте в сучасних соціально-політичних умовах збільшення прибутку вітчизняними підприємствами є проблемним питанням, яке потребує дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичним і практичним аспектам антикризового управління та управління підприємством в умовах нестабільності присвячені праці таких науковців, як, зокрема, І.Т. Балабанов, С.Г. Беляєв, І.А. Бланк, А.Г. Грязнова, О.О. Терещенко. Аналіз представлених концепцій дав змогу оцінити проблему та виявив задачі, які потребують вирішення.

Дослідження цієї проблеми проводили такі вчені, як, зокрема, О.В. Бабич, Л.М. Божко, В.Л. Корінев, Д.Г. Михаленко, Т. Норберт, які доводили, що прибуток підприємств формується під впливом мінливих зовнішніх та внутрішніх кризових факторів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість проведених досліджень, досі актуальним залишається питання пошуку шляхів підвищення прибутковості підприємств в умовах кризи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою публікації є теоретичне дослідження факторів, показників, шляхів підвищення прибутковості підприємства в умовах кризи, а також їх аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нестабільність ринкової світової економіки сьогодні збільшує загрози появи кризових явищ на підприємствах. Ринкова економіка України є відносно молодою та не має досвіду виходу з нестабільних економічних ситуацій, такого як, наприклад, у США, що пережили не одну фінансову кризу [1, с. 18]. Економіка нашої держави вже тривалий час перебуває в стані невизначеності та непередбачуваності. І перш за все йдеться не тільки про великий, але й про малий та середній бізнес, який не має достатніх резервних ресурсів та страхових інструментів для самостійного подолання кризового тиску, який з кожним днем лише посилюється [2, с. 13].

Суб'єктам господарювання складно сьогодні планувати й здійснювати свою діяльність у довгостроковій перспективі та залишатися завжди прибутковими. Прибуток у ринковій економіці є рушійною силою відновлення як виробничих фондів, так і продукції, що випускається [3]. Дохід – це джерело фінансування та база для створення й розвитку підприємства. Прибуток виконує такі основні функції [4]:

– оцінка підсумків діяльності підприємства;

– розподіл доходу між підприємством і державою, підприємством і його робітниками, між сферою виробництва і невиробничою сферою;

– джерело утворення фондів економічного стимулювання і соціальних фондів завдяки збільшенню трудового внеску колективу підприємства і за рахунок інших факторів.

Оскільки прибутковість підприємства – це найважливіша характеристика діяльності кожного суб'єкта господарювання, його слід систематично й всебічно оцінювати, особливо в момент кризових ситуацій.

Для збереження показників прибутковості (рентабельності) підприємств, подальшої успішної їх діяльності, конкурентоздатності необхідно швидко реагувати на них не тільки зміною техніки управління, але й організаційними змінами. Це потребує розробки антикризової стратегії підприємства. Кризові явища краще передбачити, ніж ліквідувати. Тому успіх діяльності підприємства залежить від завчасної підготовки до можливих негараздів. Антикризова стратегія заходів допоможе значно мінімізувати вплив негативних явищ на підприємство й дасть йому змогу бути успішним і конкурентоздатним в умовах нестабільності. Створення потрібних резервів (ресурсних, фінансових, матеріальних) допоможе діяти підприємствам в умовах кризи ефективніше [5].

Виникнення кризи на підприємствах може набувати різних форм. У процесі вивчення та оцінки вони поділяються на дві основні групи:

– не залежні від діяльності підприємства (зовнішні, або екзогенні);

– залежні від діяльності підприємства (внутрішні, або ендогенні) [1, с. 25].

Зовнішні причини криз пов'язані з тенденціями та стратегією макроекономічного розвитку світової економіки, конкуренцією, політичною ситуацією в країні.

Внутрішні причини пов'язані з ризикованістю стратегій маркетингу, внутрішніми конфліктами, недоліками в організації виробництва, недосконалістю управління, інноваційною й інвестиційною політикою. На мікрорівні криза може бути пов'язана зі скороченням або захопленням конкурентами стратегічної зони господарювання; незбалансованістю обсягу й структури продукції та попиту споживачів; невідповідністю стилю, форм і засобів управління підприємством його наявному статусу,

стратегічним цілям господарювання, якості персоналу; невідповідністю грошових доходів видаткам підприємства [6, с. 276].

Одним з першочергових завдань підприємства, яке виробляє товари чи послуги, є пошук шляхів покращення його фінансового стану.

Фінансовий стан підприємства – це показник його фінансової кредитоспроможності, платоспроможності і ліквідності, прибутковості, ділової активності, виконання зобов'язань перед державою та іншими підприємствами, який потребує весь час всебічного оцінювання та аналізу [7].

Виробнича стійкість підприємства безпосередньо залежить від фінансової складової. Фінансову складову вважають провідною та вирішальною, бо вона є рушійною силою будь-якої економічної системи, а особливо в період кризи [8, с. 112].

Здатність підприємства своєчасно здійснювати платежі, фінансувати свою діяльність на розширеній основі свідчить про стійкий фінансовий стан. Кінцевими цілями стійкого виробничого процесу є оптимальний обсяг продажів, якість продукції (послуг), відгуки споживачів, отримання прибутку, імідж підприємства, зворотний зв'язок з клієнтами.

Неефективність використання фінансових ресурсів може стати причиною кризи, яка дуже складно долається [9].

Показником, що тісно пов'язаний з ефективністю використання ресурсів, є економічний потенціал підприємства. Економічний потенціал підприємства – це сукупність органічно взаємопов'язаних ресурсів та їх здатність забезпечувати основні бізнес-процеси в заданих межах ризику з метою набуття економічних вигод [10]. Використання й вдосконалення економічного потенціалу підприємства повинно сприяти в потрібний час поглинанию зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів [11].

З метою стійкого функціонування підприємства йому необхідно проводити активну політику в галузі маркетингу. Це буде сприяти просуванню продукції в торговій мережі, виготовленню реклами, упаковки, сувенірної продукції, фірмовій торгівлі, стимулюванню збуту різними шляхами. Грамотно проведений маркетинг дасть змогу збільшити показники реалізації продукції і втримати або й підвищити прибуток в умовах кризи.

Виробники товарів та послуг повинні дбати про скорочення термінів реалізації товарів і весь час бути в пошуку нових ринків збуту, використовуючи, зокрема, пункти роздрібно-

торгівлі. Це приведе до збільшення прибутків та оборотності капіталу і прискорить розрахунки з кредиторами.

Ринок збуту швидко реагує на цінові показники. Зниження собівартості продукції через впровадження нової техніки, технологій, дбайливе використання ресурсів (матеріальних і нематеріальних), зменшення питомої ваги витрат собівартості продукції прямо пропорційно впливає на покращення прибутковості підприємства, особливо в кризових умовах.

Для підвищення прибутковості підприємств в нестабільний період варто враховувати вартість ввезеного мита в Україні. Цей показник весь час має тенденцію до зростання. Тому використання на підприємствах вітчизняної сировини й матеріалів (якісних) значно покращить фінансовий стан установи та галузі загалом.

Ще одним напрямом, який забезпечує рівень прибутковості, є наявність коштів на розрахунковому рахунку підприємства. Це дає змогу брати довгострокові або короткострокові позики, які видаються банком лише платоспроможним підприємствам. Зростання грошових надходжень можна збільшити за рахунок реалізації зайвих виробничих і невиробничих фондів, здачі їх в оренду.

Стабілізуючими факторами прибутковості підприємства в умовах складних ситуацій можуть стати виробництво й розробка нових видів продукції, яка має нині попит у споживачів, а також отримання ліцензії на виробництво «ходових» товарів [12].

В сучасних умовах господарювання з метою підвищення прибутковості підприємств заслуговує уваги проблема інформаційного забезпечення підприємства. Це важливо як для внутрішнього користування (з метою прийняття правильних управлінських рішень), так і для можливих інвесторів. Також потребує радикальних змін система управління підприємством із залученням на вигідних умовах іноземних інвестицій. Вони сприяють отриманню новітніх конкурентоспроможних технологій. Це збільшить шанси підприємства в період нестабільності застосувати ефективні методи управління.

Сучасні кризи у разі успішної антикризової політики держави в ефективній взаємодії з міжнародними фінансовими інститутами на різних стадіях їх протікання можна заспокоїти, а також можна досягти стабілізації, вирішити фінансові проблеми, запобігти дефолту тощо. Щоб запобігти кризовому стану, підприємству варто вжити превентивних заходів, а саме:

- усунути зовнішні фактори банкрутства;
- вжити заходів з поліпшення фінансового стану;
- підвищити рентабельність продукції;
- скоротити витрати до допустимого рівня тощо.

З метою забезпечення економічної стійкості підприємства йому потрібно здійснювати:

- моніторинг зовнішнього й внутрішнього стану підприємства;
- розробку запобіжних заходів відносно вразливих місць підприємства;
- розробку планів у разі виникнення непередбачуваних ситуацій;
- впровадження ризикових і нестандартних рішень;
- координацію всіх дій та контроль.

Ці дії дадуть можливість забезпечити систему моніторингу та намітити шляхи оптимізації й перспектив розвитку підприємства.

Отже, отримання та збільшення прибутковості підприємств в умовах кризи можливе за своєчасної реакції на зміни зовнішнього та

внутрішнього середовища, планування стратегії розвитку та розробки комплексної антикризової програми.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, здійснене теоретичне дослідження дає можливість зробити висновки, що прибутковість є основним критерієм оцінки виробничо-господарської діяльності кожного підприємства, а криза є його дестабілізуючим фактором.

У житті підприємства криза або загрози криз – постійне явище. Вони є об'єктивним економічним процесом функціонування й розвитку підприємства.

Для підвищення прибутковості підприємств в умовах кризи постає необхідність використати вищезазначені чинники та розробити комплекс запобіжних заходів, які сприятимуть отриманню підприємствами прибутку в нестійкий період. Завдяки теоретичному обґрунтуванню сутності антикризового управління на підприємствах можна досягти значних успіхів, використовуючи всі важелі для його реалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання : аналіт. доп. / [Я.А. Жаліло, К.А. Кононенко, В.М. Яблонський та ін.] ; за заг. ред. Я.А. Жаліло. – К. : Вид-во НІСД, 2014. – 132 с.
2. Єрмолаєв А.В. Країні потрібен перепочинок / А.В. Єрмолаєв // Дзеркало тижня. Україна. – 2016. – № 13 (259). – С. 13.
3. Горбачов В.С. Економічне зростання виноробної галузі регіонального АПК на основі її інтенсивного розвитку : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / В.С. Горбачов ; Миколаївський держ. аграрний ун-т. – Миколаїв, 2006. – 197 с.
4. Білик Т.О. Теоретичні аспекти прибутку / Т.О. Білик // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 8. – С. 167–173.
5. Суздальцев О.М. Антикризове управління як один із напрямів підвищення ефективності діяльності підприємства / О.М. Суздальцев, К.О. Гайдаш // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2012. – № 1. – С. 88–91.
6. Партін Г.О. Особливості впливу основних чинників на фінансову стійкість підприємства в умовах фінансово-економічної кризи / Г.О. Партін, О.В. Дідух // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20.8. – С. 275–279.
7. Економічний аналіз : [навч. посібник] / [М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатюк та ін.] ; за ред. М.Г. Чумаченко. – К. : КНЕУ, 2001. – 540 с.
8. Шегда А.В. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / А.В. Шегда. – К. : Знання, 2007. – 431 с.
9. Обушак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства / Т.А. Обушак // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 92–98.
10. Скоробогата Л.В. Оцінка та технології обліку економічного потенціалу діяльності підприємств : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Л.В. Скоробогата ; Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. – К., 2005. – 220 с.
11. Бугай В.З. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства / В.З. Бугай, В.М. Омельченко // Держава та регіони. – 2008. – № 1. – С. 34–39.
12. Рудницька О.М. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств / О.М. Рудницька, Я.А. Біленська // Логістика. – 2009. – № 649. – С. 132–138.